

Change From A Residential Area To A Tourist Area: Eskişehir-Odunpazarı

* ¹ Res. Asis. Özlem Büyüktas, ² Assist. Prof. Dr. Özlem Kandemir

Adana Alparslan Türkeş Science and Technology University Faculty of Fine Arts, Design and Architecture, Adana, Turkey¹

Eskişehir Technical University, Faculty of Fine Arts, Design and Architecture, Eskişehir, Turkey²

E-mail ¹: ozlembuyuktas42@gmail.com, E-mail ²: ozlemkandemir@eskisehir.edu.tr

Abstract

Due to the neoliberal economy, which is characterized by the dominance of the private sector and the provision of various opportunities for private capital, the regulation of existing spaces and their ownership is based on free market conditions. The growing influence of neoliberalism has led to the implementation of policies that aim to strengthen the competitive urban environment, with strategic planning of cultural activities. As a result, cities strive to compete in the global market by leveraging their cultural assets to support their economic infrastructure. This is often achieved through various practices, including the construction of iconic structures that enhance the visibility of cities within the neoliberal system and bring economic benefits, as well as the gentrification of urban areas. By implementing such practices, cities become attractive to economic entrepreneurs, tourists, and even local residents. This study focuses on the Eskişehir-Odunpazarı Urban Protected Area, which has undergone significant changes and transformations due to the dynamics brought about by neoliberalism and capitalism. The desire of Odunpazarı to gain recognition and visibility, influenced by economic policies such as competition and branding, has resulted in its transformation from a residential area into a tourist destination featuring museums, cafes, and accommodation options like the Balmumu Museum (2012) and Kent Belleği Museum (2012). This analysis will be supported by a review of relevant literature, aiming to assess the current situation.

Keywords: Eskişehir, Odunpazarı, Tourism Genealogy, Neoliberalism

Yerleşim Alanından Turistik Alana Doğru Değişim: Eskişehir-Odunpazarı

Özet

Neoliberal ekonominin sonucu olarak: özel sektörün piyasaya hâkim olması ve özel sermayeye her türlü imkânın sağlanması ile var olan mekân türleri ve aidiyetleri serbest piyasa koşullarına göre düzenlenmektedir. Neoliberalizmin giderek artan etkisiyle beraber kentsel rekabet ortamını güçlendirme lehine çeşitli politikalar uygulanmakta, kültür ve sanat etkinlikleri stratejik olarak planlanmaktadır. Böylece kentler, ekonomik altyapılarını kültür sayesinde besleyerek, küresel pazardaki rekabette yerini almaktadır. Kentlerin, neoliberal sistemde görünürlüğünü arttıracak ve fayda sağlayacak ikonik yapıların inşa edilmesi, kentsel alanların soylulaştırılması gibi farklı uygulamalar yapılmaktadır. Yapılan uygulamalarla kent; ekonomik girişimciler, turistler ve hatta yerel halk için çekici hale gelmektedir. Bu çalışmada, neoliberalizm/kapitalizmin doğurduğu dinamikler sonucunda değişen ve dönüşen Eskişehir- Odunpazarı Kentsel Sit Alanı ele alınacaktır. Odunpazarı'nın haritada yer alma isteği, rekabet, markalaşma gibi ekonomik politikaların etkisiyle Balmumu Müzesi (2012), Kent Belleği (2012) gibi müzeler, kafe, konaklama gibi mekanlarla konut alanından turistik bir alana doğru dönüşümü hakkında literatür taramasının, durum değerlendirilmesi ile desteklenerek yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eskişehir, Odunpazarı, Turizm Soylulaştırması, Neoliberalizm

1. Giriş

1970'li yılların sonlarında kitle üretimin (kapitalizm) azalan karlılığına bir siyasi tepki olarak ortaya çıkan neoliberalizm, ekonomik ve hukuki alanlarda bireysel girişime dayanan ve serbest piyasanın önemli olduğunu vurgulayan bir ekonomik politika olarak tanımlanmaktadır (Büyüktas, 2022). Neoliberalizm, insan refahının artması, yoksulluğun azalması, yaşam standartlarının yükselmesi için özel mülkiyet haklarının artmasını, serbest piyasa ve ticaretin yaygınlaşmasını, bireysellik kavramının ön plana çıkması gerektiğini savunmuştur. Hedeflediği amaçlar doğrultusunda neoliberalizm "ideolojik bir yazılım" öne sürerek devletin yeniden yapılanması/ canlanması için devletin müdahale alanlarını daraltmıştır. Kamuya ait varlıkların özelleşmesi, kurum vergilerinin azaltılması, yabancı sermaye hareketinin geliştirilmesi vb., devlet müdahalesinin azaldığı uygulamalara örnektir (Harvey, 2005 ve Peck & Tickell, 2002 ve Theodore vd., 2013). Küreselleşmeyle birlikte neoliberalizm, etki alanını daha da arttırarak sadece gelişmiş ülkelerde değil; az gelişmiş ülkelerde de siyasi, ekonomik ve sosyal yaşam dinamikleri de etkilemiştir. Çeşitli alanlarda etkisini gösteren ideolojinin en önemli etki alanlarından birisi ise kentsel mekanlardır (Karadağ ve Durukan, 2022).

Kapitalizm, neoliberalizm gibi ekonomik politikalar, toplumsal ilişkilerle kendi mekanını üreterek, somutlaşarak varlığını ispat etmektedirler. Yeni üretim tarzları, önceden var olan mekânı sahiplenmekte, kendi amaçlarına göre düzenlemektedir. Neoliberalizm, amaçları doğrultusunda öne sürmüş olduğu hedeflerin somutlaştırılması, geleceğe taşınması için kentsel mekanlara müdahale etmektedir. Yeniden üretilen/ şekillenen mekanlar, kent içerisinde varlıklarını sürdürerek neoliberalizmin somutlaşmasına neden olmaktadır. Bu süreç aynı zamanda kentin mimari sonuçlarla değiştiğini ve bu yeni

mekân üretiminin ekonomik etkilerden ayırlamadığını da ispatlamaktadır (Lefebvre, 2014). Ekonominin ihtiyaçlarına, değişen koşullarına bağlı olarak mekân, sürekli olarak yeniden tarifi, örgütlenir ve hatta gerekli görüldüğü durumlarda yok edilir. Böylece toplumsal, kültürel ve coğrafi birçok mekânsal değer, geri plana atılarak sadece kapitalist ekonomiye özgü koşullar içerisinde belirlenen; belirli bir anda kendi birikim koşullarını kolaylaştıran; somutlaşan ve nesnelleşen bir mekân anlayışı toplumsal pratiklere hâkim olmaktadır (Yırtıcı, 2009).

Kentler, görüldüğü üzere neoliberal yeniden yapılmının kilit alanlarıdır. Kentler; bölgesel, ulusal veya küresel ekonomilerin “düğüm işlevlerinin (nodal function)” bulunduğu noktalar ve imaj üretimi için deney alanlarıdır. Neoliberalizmin giderek artan etkisiyle beraber kentsel rekabet ortamını güçlendirme lehine çeşitli politikalar uygulanmıştır (Kohler ve Wissen, 2003). Rekabet ortamında kültür üretimi ‘dekoratif bir katkı’ olarak kullanılmaktadır. Neoliberal politikaların parçası olan ülkeler, kültür ve sanat etkinliklerini stratejik olarak planlamaktadır. Bu sayede kentler, ekonomik altyapılarını kültür sayesinde besleyerek küresel pazardaki kentlerin rekabetinde yerini almaktadır. Metalaşan kültür, kentlerde gerçekleştirilen uluslararası sanatsal aktivitelerle kente hem ekonomik hem de imaj açısından katkı sağlayarak temsili bir rolü üstlendiğini söylemek mümkündür. Kentlerin markalaşmasında, küresel pazarda rekabette yer almasını sağlayan neoliberal tabanlı kültürel politikalar, kentin tanıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Genç, 2021). Küresel pazarda, kendini iyi tanıtabilen kentler; cazibe merkezi olarak, haritada yer alarak (Jencks, 2012) ve kalkınmanın getirmiş olduğu faydalardan yararlanarak ön plana çıkarken; rekabet edemeyen kentler de ise tam tersi bir durum meydana gelerek geri planda kalmaktadır (Kaypak, 2013). Kentlerin, rekabet ortamında yer alması için ikonik yapıların inşa edilmesi, kentsel alanların soylulaştırılması gibi çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Yapılan uygulamalar sayesinde kent; ekonomik girişimciler, turistler hatta yerel halk için çekici hale gelecektir. Diğer bir taraftan bu uygulamalardan dolayı bir ‘pazarlama’ ögesi olan kent, daha fazla çekici hale gelmesi için yapı çevrenin dönüşmesi, medya içerisinde yer almasıyla imajını yeniden inşa etmektedir (Aksoylu, 2013). Bu projeler, yerel ve siyasi rejimler tarafından şekillenerek uygulanmaktadır. Sonuç olarak, neoliberalizm, gündelik hayat üzerinde etkili bir güç olarak hareket ederek, dönüştüren ve soylulaştıran bir yapılandırma projesi bağlamında kendini somut bir şekilde göstermektedir (Genç, 2021).

1.1. Kentsel Mekanların Soylulaştırılması:

Kentler küresel rekabet ortamında çeşitli uygulamalarla (ikonik bina, soylulaştırma, kültürel etkinlikler, bienaller vb.) haritada olduklarını ispat etmeye çalışmaktadırlar. Bu başlık altında neoliberal politika uygulamalarının sonuçlarından biri olan ve çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan soylulaştırma, turizm soylulaştırılması kavramları ele alınacaktır.

Soylulaştırma, en genel anlamda kent merkezinin sosyal anlamda işçi sınıfı ve marjinal bölgelerin orta ve elit sınıfın mesken kullanımına dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır. Literatürde soylulaştırmanın çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler; kentsel mekân için sosyal sınıflar arasındaki rekabet, yeni konut alanları ve çalışma alanları arasındaki maliyetin giderilmesi, belirli mahallerde üst- orta sınıf statüsünü korumak, ekonomi politikanın eylemleri, yeni yatırımlar ve devlet politikaları şeklinde sıralanabilir (DeSena, 2009). Soylulaştırmanın meydana geldiği durumların/dönüşümlerin analizlerinde ortak olan, özel yatırım için yeni kamu sübvasyonlarına yerel ve küresel güçlerin bağlı olmasıdır (Gotham, 2005). Görüldüğü üzere, soylulaştırma kavramı kent içerisinde sermayenin var olmasını, kentlerin küresel rekabette yer almasını sağlayan ekonomik tabanlı bir kavramdır. Bu durum, soylulaştırmanın “kapitalist köklere” (Smith, 1996) sahip olduğunu da göstermektedir.

Soylulaştırma bir kavram olarak ele alınmasının yanı sıra bir süreç olarak da karşımıza çıkmaktadır. Soylulaştırma sürecinin meydana geldiği bölgenin, kendine has tarihinden ve kendine özgü özelliklerinden dolayı her bölge için farklı anlamlar taşımaktadır. Soylulaştırmanın nedenlerine ve dinamikleri ile ilgili tartışmalar hem bireylerin hareketliliğini hem de sermayenin kentlerdeki hareketliliği hakkındaki tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Ekonomi, kültür gibi çeşitli alanlar altında soylulaştırma kavramının ele alındığı görülmektedir. Bu durum soylulaştırma kavramının çok katmanlı, açık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Kayasü ve Yetişkel, 2014). Smith (1996) tarafından “kente dönüş” olarak tanımlanan soylulaştırma, bu noktada sermaye yatırımının kente geri taşınması anlamına da gelmektedir (DeSena, 2009).

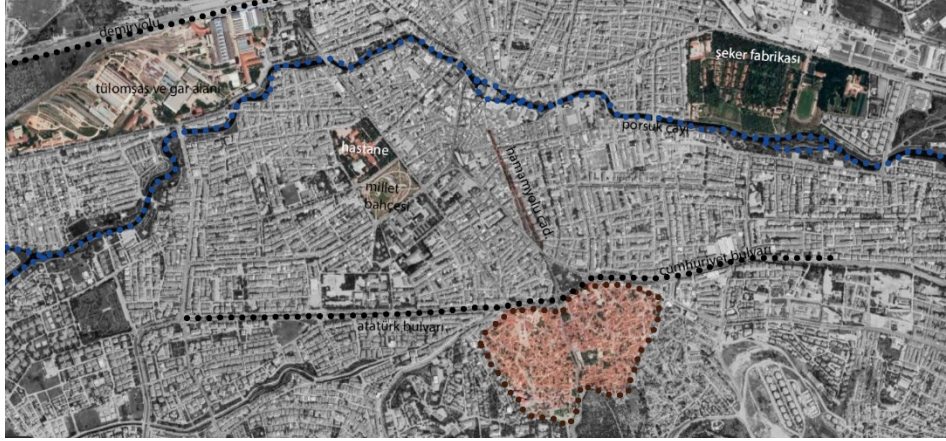
Soylulaştırma kavramının turizmle bağlantılı olduğunu açıklayan ilk çalışmalardan (Utku ve Uludağ, 2021) biri olan Gotham (2005), turizm soylulaştırmasını, orta sınıf bir mahallenin, kurumsal eğlence ve turizm mekanlarının çoğalmasıyla varlığı ve ayrıcalıklı bir “tüketim bölgesine” dönüşümünü açıklamak için kullanılan bir kavram olarak tanımlamaktadır. New Orleans’ Vieux Carre durum çalışmasında kültürel stratejilere kubbeli bir stadyum, alışveriş merkezi, kongre merkezi, müze, tema park gibi mekanların tasarlanmasını turizm soylulaştırmasına örnek olarak vermiştir. Turizm soylulaştırma sürecinde, kentlerin mekanlardaki yaşamının değişimi oldukça ticari niteliktedir. Bu nitelik, sadece ticari hizmetlerin iyileştirilmesini değil, aynı zamanda yerleştirmenin eğlence ve tüketim alanı olarak da kullanılmasına neden olmaktadır (Gant, 2015). Soylulaştırma alanların çoğalması, turistik hale gelmesi soylulaştırma kavramının turistik açıdan ele alınmasını da sağlamaktadır.

Bu çalışmada, neoliberalizm/kapitalizm gibi ekonomik etkiler sonucunda değişen ve dönüşen Odunpazarı yerleşkesi ele alınacaktır. Eskişehir’in ilk yerleşim alanı olan, kendine has dokusu ile varlığını sürdüren Odunpazarı, haritada yer alma isteği,

rekabet, markalaşma gibi ekonomik politikaların etkisi ile konut alanından turistik bir alana doğru dönüşüm yaşamıştır. Yerleşke içerisinde inşa edilen OMM, Balmumu Müzesi, Kent Belleği gibi müzeler, kafe, restaurant, konaklama yeri gibi mekanlarla turistlere hizmet eden bir yerleşkeye dönüşmüştür. Bu dönüşüm, neoliberalizm/kapitalizm gibi ekonomik etkiler sonucunda ortaya çıkan turizm soylulaştırılması kavramı ile değerlendirilecektir.

2. Turizm Soylulaştırması, Odunpazarı:

Odunpazarı yerleşkesi, konumu bakımında Şekil 1’de de görüldüğü üzere kentin eski yerleşim bölgesi olması bakımından kentin diğer bölgelerinden ayrılan, kendine has dokusu olan bir bölgedir.

Şekil 1: Odunpazarı’nın Kent İçerisindeki Konumu (Kaynak: Google Earth, 2023)

Şekil 2: Odunpazarı’nın Sınırları (Kaynak: Google Earth, 2023)

Odunpazarı, tarihsel süreç içerisinde gezginler tarafından “yukarı mahalle” olarak tanımlanan bir bölgedir. Kente gelen gezginler kentin iki kısma ayrıldığını, yukarı kısımda Türk evlerinin yer aldığını, bu evlerin kiremit örtülü ahşap malzemeden yapıldığını, ovanın güneyindeki tepenin yamacına yayıldığını ifade etmektedirler. Tarihsel süreçte, Odunpazarı’nın şekillenmesini sağlayan günümüzde de varlığını sürdüren yapı Kurşunlu Külliyesi’dir. 1950 yılı sonrası, kentte endüstrinin de gelişmesiyle değişen yapılaşmalarla, gelişen yeni yerleşim alanları, geleneksel konut dokusunun yer aldığı Odunpazarı’nın terk edilmesine neden olmuştur. Odunpazarı’nda evleri olan kentliler, mevcut evi yıkıp yapmak yerine yeni yerleşim alanlarına taşınmışlardır. Bu durum Odunpazarı’nın kendine has dokusunun korunmasında, geleneksel dokunun varlığını sürdürmesi açısından oldukça önemlidir (Olca Uçkan ve Uçkan, 2002).

Odunpazarı’ndaki yapıların belirli bir dönemin sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtmaları; kent imgesel değerlerinin yerel halk tarafından beğeni kazanma ihtimali, kent tarihinin çekirdeğini oluşturması, günümüz koşullarına uygun bir şekilde kullanıma elverişliliği ile ilişkili olan ekonomik ve işlevsel değeri gibi sebeplerden dolayı bölge 1986 yılında Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu’nun 2397 sayılı kararıyla Kentsel Sit niteliği kazanmıştır. Kentsel sit niteliği kazanmasından sonraki süreçte bölge için çeşitli planlamalar yapılmıştır. Örneğin, 1997 yılında Barlas Planlama tarafından Koruma Geliştirme Planı’nda bölgedeki binalar üç gruba ayrılmıştır. Tamamen tarihi niteliklere sahip olanlar, tarihi ve özel karaktere sahip olanlar ve tarihi özelliklerini çoğunlukla kaybetmiş binalar olarak sıralanabilir. Planlama da yapıların kullanımı için ekonomik destek sağlaması açısından pansiyon, sosyal merkez gibi yeni işlevlerin tanımlanması gibi öneriler getirilmiştir (Yılmaz ve Ulusoy, 2017 ve Olca Uçkan ve Uçkan, 2002).

20. yüzyıl başlarında yüksek gelir grubuna sahip kişilerin yerleşim alanı olan Odunpazarı, modern kentin ovaya doğru yayılım göstermesiyle yüksek gelir grubuna sahip kişiler tarafından da terk edilmiştir. Bu evler, daha düşük gelirli gruplara kiralanarak kullanıma devam etmiştir. İlerleyen süreçlerde giderek bir çöküntü haline gelen Odunpazarı, kısmen ya da tamamen terk edilmiş ve harap olmuş yapılarla karşı karşıya kalarak güvenlik sorunları yaşamıştır. Bölge, 2005 yılında Odunpazarı Belediyesi'nin "Odunpazarı Evlerini Yaşatma Projesi" kapsamında bölgesel olarak uygulanan sağlıklılaştırma projeleriyle kültürel ve sosyal anlamda yeniden canlandırılmıştır. Günümüzde, bölge kent için turizm açısından önemli noktalardan biri olmuştur (Üstün, 2011 ve Özkut, 2011 ve Olcay Uçkan ve Uçkan, 2002). Proje kapsamında kentin simgesi olan lületaş, cam ve gümüş işlemeciliği yapan dükkanlar Atlıhan El Sanatları Çarşısı'nda bir araya getirilerek, Atlıhan Çarşısı geleneksel el sanatları çarşısına dönüştürülmüştür (Akder, 2008). Anadolu Üniversitesi, alanda kamulaştırma ile sahip olduğu yapıları Karikatür Müzesi, Konuk Evi olarak hizmet veren yapılar; Büyükşehir Belediyesi tescilli yapıları restore ederek beceri kursları, lokanta gibi ticari mekanlarla bölgeye kazandırılmıştır (Olcay Uçkan ve Uçkan, 2002). Medyada yer alan haberlere göre projenin başladığı yılın ilk 6 ayında gelen turist sayısına dikkat çekilmiştir:

"...470 bin yerli ve yabancı turist ziyaret etti. Belediyenin hedefi ise yıl sonunda 1 milyon turist çekebilmek...." (URL-1)

Şekil 3: Proje Hakkında Çıkan Haberler (URL 2 ve 3)

Şekil 4: Restore Edilen Yapının İşlevi: Kütüphane (Kaynak: URL 4)

Odunpazarı bu süreçte turizm soylulaştırma sürecine girdiği söylenebilir. Bölgedeki değişikliğin medya üzerinden duyurulması, gelen turist sayısının aktarılması, verilen ödüllerin duyurulması, Odunpazarı bölgesinin dikkat çekici bir bölge olmasını, markalaşmasını, tüketim mekânı anlamında daha çok kullanılmasını tetikleyen eylemlerdir.

Eskişehir Cam Sanatları Müzesi, proje kapsamında restore edilen konaklardan birisine tahsis edilmiştir. Müze, belediye bünyesinde bir kurum olarak işlev görmektedir (Akder, 2008). Karikatür Müzesi, Cumhuriyet Müzesi bu süreçte yakın tarihlerde açılan hem medya da hem de kent içerisinde odak noktası olma niteliği taşıyarak bölgenin turizm soylulaşmasına neden olan mekanlar arasındadır. Odunpazarı'nda bölgede, AB- Türkiye Kültürler Arası Diyalog Müzeler Hibe Programı kapsamında desteklenerek 2012 yılında "Kentın Belleğini Yaşatmak" amacıyla Kent Belleği Müzesi, Çağdaş Cam Sanatları Müzesi'nde açılmıştır (Şenel, 2016). Aynı dönem içerisinde restore edilen Odunpazarı evlerinde Balmumu Müzesi açılmıştır. Balmumu Müzesi, dünyanın birçok ülkesinde bulunan "Madam Tussauds" müzesinin Türkiye'deki ilk örneğidir (Özsöz, 2018).

Eskişehir'de Kraliçe Elizabeth'in balmumu heykeline yoğun ilgi

İngiltere'de hayatını kaybeden Kraliçe 2'nci Elizabeth'in Eskişehir Yılmaz Büyükerşen Balmumu Müzesi'ndeki heykelini ziyarete gelenler fotoğraf çekti.

DHA

Yayınlanma: 09 Eylül 2022 - 15:15
Güncelleme: 09 Eylül 2022 - 15:56

Balmumu Müzesi'ne rekor ziyaretçi

22.04.2019 - 17:43 | Son Güncelleme: 22.04.2019 - 17:50 ABONE OL → Google News

Şekil 5: Balmumu Müzesi'nin Medyada Yer Alması (Kaynak: URL 5 ve 6)

Balmumu Müzesi'nde tanınmış kişilerin heykellerinin bulunması, bu kişilerin ulusal/uluslararası ortamda tanınıyor olması kentin kendisini tanıtmada besleyici bir sonucun olduğunu da göstermektedir.

"... Eskişehir'in turistik açıdan önemli merkezlerinden biri olan Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi, hafta sonu rekor sayıda ziyaretçi ağırladı. Müzeyi Cumartesi ve Pazar günü yaklaşık 11 bin kişi ziyaret etti..." (url -5).

Odunpazarı'nın turist soylulaştırması sürecine girdiğini gösteren diğer bir değişiklik ise Kurşunlu Külliyesi'nin restore edilmesidir. 2008- 2009 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen külliye de dünya da açılan ilk (URL 7) Lületaşı Müzesi, Sıcak Cam Üfleme Atölyesi ve Cam Sanatları Merkezi bulunmaktadır. Aynı zamanda külliye Uluslararası Odunpazarı Cam Festivali ve birçok etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır (URL 7).

Kurşunlu Külliyesi'nde tur yoğunluğu

Görsel 13 Ekim 2022 10:07

Yerel Haberler

Karadere	Amasya	Artvin
Marmara	Samsun	Sakarya
Ege	Bolu	Çorum
İzmir	Düzce	Giresun
Osmanlı	Gümüşhane	Karabük
Adana	Kastamonu	Ordu
Alanya	Rize	Samsun
Antalya	Sinop	Tokat
Bursa	Trebzon	Zonguldak

Kurşunlu Camii ve Külliyesinin ilgi çeken özellikleri

Eskişehir'in tarihi Odunpazarı bölgesinde bulunan ve yerli, yabancı turistlerin sıklıkla ziyaret ettiği yaklaşık yarım asırlık bir geçmişe sahip Kurşunlu Camii ve Külliyesi ilginç özellikleri ile dikkat çekiyor.

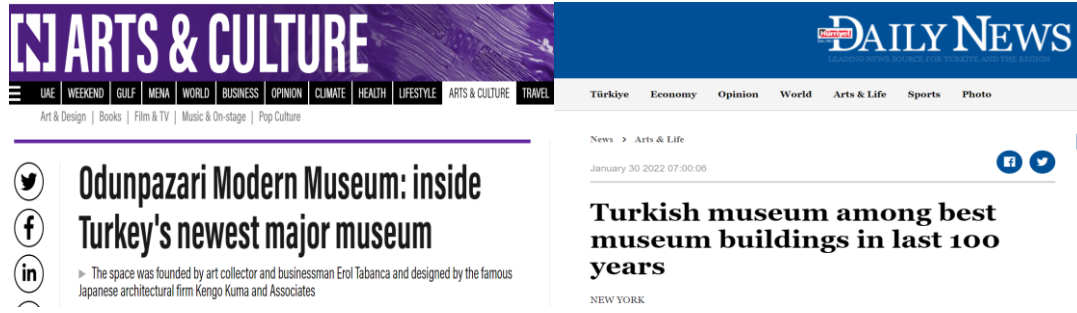
Şekil 6: Kurşunlu Külliyesi'nin Medyada Yer Alması (Kaynak: URL 8 ve URL 9)

Odunpazarı Evlerini Yaşatma Projesi ile metruk bir hale dönüşen Odunpazarı'nın yeniden canlandırma çalışmaları ile meydana gelen restorasyon çalışmaları Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamaları Özendirme Yarışması kapsamında "Tarihi Kentler Birliği Süreklilik Ödülleri"ne layık görülmüş; restorasyon çalışmaları ile adını duyuran Odunpazarı Kentsel Sit Alanı 2012 yılında da UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici listesinde de yerini almıştır (Erşan ve Demirarslan, 2020). Bu gelişmeler sonucunda Eskişehir hem küresel pazarda kendini göstermeye başlamış hem de yerleşim alanından turizm alanına dönüşerek turizm soylulaştırmasının örneklerinden biri olmaya başladığı söylenebilir.

2010 yıllarda Odunpazarı Bölgesi'nde restore edilerek müze olarak işlev gören yapılar;

1. Eskişehir Kazan Tatarları Müze Evi (2013)
2. Osmanlı Evi (2015)
3. Eskişehir Kurtuluş Müzesi (2016)
4. Odunpazarı Belediyesi Tayfun Talipoğlu Daktilo Müzesi (2016)
5. Odunpazarı Belediyesi Ahşap Eserler Müzesi (2016)
6. Odunpazarı Belediyesi Mustafa Abdulcemil Kırımoğlu Kırım Tatar Müzesi (2016)
7. Odunpazarı Belediyesi Odunpazarı Belediyesi Osman Yaşar Tanaçan Fotoğraf Müzesi (2017)
8. Yeşil Efendi Konağı Atatürk İle Birgün Galerisi (2018)

şeklinde sıralanabilir (Eskişehir istatistikleri, 2020). Odunpazarı bölgesinin son dönemlerde küresel pazarda yer almasını sağlayan yapısal örnekler yukarıda bahsedilen yapılarla sınırlı kalmamıştır. 2019 yılında hizmete açılan OMM (Odunpazarı Modern Müze), küresel hem ulusal ölçekte kentin küresel pazarda yer alma, bölgenin turistik açıdan soylulaştırmasını sağlayan ikonik bir yapıdır. Star mimar Kengo Kuma tarafından tasarlanan yapı, Odunpazarı'nın tarihi dokusuna gönderme yapan ahşap yapı sistemine sahiptir (Merdin, 2019). Yapının tarihi gönderme yapma amacıyla tasarlanma düşüncesi araştırmacılar için araştırma konusu olmuştur. Kızılkın ve Yeşildal'ın (2021) yapmış olduğu çalışmada, OMM yapısının görsel etkisi üzerine bir değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda yapının çevre ile ilişkisinin özgün olup olmadığı hakkında aktarılan sorularda yapının tek başına orijinal ve ilginç bir stile sahip olduğunu ancak çevresi ile etkileşiminde çalışmaya katılan kişilerin çekimser davrandığını, açık uçlu sorularla bölgenin kimliği ile aslında uyumlu olmadığına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Yapı, inşa edildikten sonra çeşitli uluslararası ödüllere laik görülmesi, uluslararası medya da yer alması, star bir mimar tarafından inşa edilmesi, kent için "wow factor" (Jencks, 2012) etkisi oluşturarak, Bilbao Etkisi yarattığını söylemek mümkündür.

ARTnews Est. 1902

The 25 Best Museum Buildings of the Past 100 Years

BY Alex Greenberger, Emily Watlington January 24, 2022 12:18pm

What makes a great museum? It's about more than just the art inside its walls —it's also those walls themselves, which are meant to work in service of what's on view. As many architects have realized over the years, museum buildings can, if anything, function like artworks themselves, as objects for appreciation. In some cases, these buildings have become just as identifiable as the masterpieces in museums' collections.

21 Odunpazari Modern Art Museum

Şekil 7: Odunpazari Modern Müzesi'nin Medyada Yer Alması (Kaynak: URL 10 ve URL 11 ve URL 12)

Savaş (2019), Odunpazari Modern Müzesi ile ilgili yapmış olduğu çalışmada Modern Müze'nin ne olduğunu sorgulamış ve yapının modern olması ve yapının moderne ev sahipliği yapması üzerinden Odunpazari'nin ele almıştır. Odunpazari bölgesinde yapılan bu müzenin 'Odunpazari Modern Müzesi' adıyla yapının bölgeye 'ait olma' çabasında olduğunu, yapının bulunduğu bölge ile bir karşılıklı içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Bu yer seçimi, geleneksel-modern kutuplaşmasının merkezinde yer almaktadır. Bilbao Etkisi'nde olduğu gibi Odunpazari bölgesinde de bölgenin kalbi niteliği olarak işlev görecektir olan OMM yapısı, kentin küresel pazarda yer almasını destekleyen en önemli katalizör görevi görmektedir. Yapı, hizmete açıldıktan sonrası kente gelen turist sayısındaki istatistiksel verilere bakıldığında turist sayısı bakımından artışın (pandemi gibi bir küresel olayın olmasına rağmen) olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 1: Yıllara Göre Kente Gelen Turist Sayısı (Kaynak: Eskişehir İstatistikleri 2020 ve İstatistiklerle Eskişehir 2009)

TURİZM İŞLETME BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİNDE KONAKLAYAN TURİST SAYISI									
YILLAR	2004	2005	2006	2007	2011	2012	2018	2019	2020 (pandemi)
Yabancı Turist	2.980	4.618	3.704	8.413	11.466	10.025	32.400	46.259	16.751
Yerli Turist	65.178	102.482	106.840	130.264	187.867	184.549	393.059	617.510	363.554
Toplam	107.100	107.100	138.677	143.599	199.333	194.574	427.459	663.769	380.305

↑

'Odunpazari Evlerini Yaşatma Projesi' başladı.

↑

OMM hizmete açıldı.

Son olarak, yakın zamanda Odunpazari bölgesinde yapılan değişiklik ise Kamonda merdivenleridir. İstanbul'da bulunan İstanbul için bir anlam taşıyan merdivenler, Odunpazari bölgesinden de tasarlanmaktadır.

UĞRAK NOKTA OLACAK

İstanbul'da bulunan merdivenler yerli ve yabancı turistlerin fotoğraf çekmek için uğrak noktalarından biri olması nedeniyle vatandaşlar aynı ilginin Eskişehir'de de olacağını söyledi. HM

Şekil 8: Eskişehir Kamonda Merdivelerinin İnşası (Kaynak: URL 12)

Görüldüğü üzere 'Turistlerin Uğrak Noktası' olacak düşünceyi ile Odunpazarı bölgesinde yapılan/yapılacak olan tasarımlar ile bölge turizm soylulaştırmasının somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.Tartışma ve Sonuç

Neoliberalizm politikaları somutlaşmak, devamlılığını sağlayabilmek için belirlediği amaçlar doğrultusunda kentsel mekanlara müdahaleler etmektedir. Müdahaleler sonucunda değişen/dönüşen kentsel mekanlar ideolojinin hizmet alanları bireylerin kullanımına sunulmaktadır. Ekonomik tabanlı bir ideolojinin kentsel mekanları, birer tüketim alanına dönüşerek bireylere hizmet etmektedir. Neoliberalizm kent üzerinde giderek artan etkisi sonucunda kentsel rekabet kavramı ortaya çıkmış, küresel ortamda kent rekabetini arttırmak için çeşitli politikalar geliştirilmektedir. Neoliberal ülkeler arasında yer alanlar kültür ve sanat etkinliklerini stratejik bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu strateji ile kentler küresel pazarda yer almaktadır. Küresel pazarda yer alan kentler kültürü bir meta olarak marka bir kent olmakta, bu sayede kente hem ekonomik hem de imaj yönünde katkı sağlamaktadır. İkonik yapılar inşa ederek, kentsel alanları tüketim alanına dönüştürmek hem turistlere hem de ekonomik girişimciler için çekici bir hale geçmektedir (bakınız: Bilbao Etkisi).

Turizm soylulaştırması, sosyo-kültürel, ekonomik, siyasal vb. etkenlerle bir bölgenin niteliklerinin, işlevlerinin değişimi bölgenin esas kullanıcılarının mekanı terk etmesi, kullanıcı hedefinin daha çok turist olması yönünde olmasını sağlayan bir kavramdır. Bu kavramın içerdiği süreçler ve sonuçları Odunpazarı bölgesinde yoğun bir şekilde görülmektedir. Kentin ilk konut nüvesi olan Odunpazarı, kentin gelişimi ile metruk bir bölgeye dönüşmüştür. Bölgede yapılan restore çalışmaları ile Odunpazarı evleri turistlere hizmet eden tüketim mekanlarına dönüşmüştür. Müze, konuk evi, restaurant, el sanatları çarşısı gibi yeni işlevler kazanan Odunpazarı evleri, medyanın etkisi, UNESCO' da adının yer almasıyla ulusal/uluslararası ölçekte kendini tanıtmaya başlamıştır. Bu tanıtımlara ek olarak Bilbao Etkisi gibi etki yaratan OMM ile kent ulusal ölçekte tanınmasına, küresel rekabette yer almasına neden olmuştur.

2005 yılında tarihi çevreyi kente kazandırma, Odunpazarı evlerinin yaşatılması kapsamında başlayan proje ile aslında tarihsel süreci arka plana bırakılarak, tarihsel niteliğinin azalmasına, işlevlerinin değişmesine, soylulaştırılarak bölge 'modern bir görünüşe' sahip olmaya başlamıştır. Bölgedeki evlerin restore edilerek hayat bulması olumlu bir gelişme olarak gözükmektedir; diğer bir taraftan ekonomik, küresel etkiler ele alındığında birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunları bölgenin sadece turistik amaçlı kullanılması, bölgenin bir tüketim mekanına dönüşmesi, bölgenin soylulaştırılarak belirli bir sınıfın kullanımına sunulması şeklinde sıralanabilir. Bölgeye yapılan müdahaleler, değişiklikler, yeni yapılar vb. sektörel ve ana akım medya platformlarında sık sık yer alması, değişikliklerin popülaritesinin artmasına, bölgenin bir çekim merkezine dönüşmesine, yaşanan birtakım sorunlarında da geri plana atılmasına neden olmaktadır.

Kaynakça

- Akder, F. 2008. Eskişehir Çağdaş Cam Sanatları Müzesi. Anadolu Sanat Dergisi. Sayı: 19. Sayfa: 11-20.
- Aksoylu, S. 2013. Kentin Pazarlama ve Markalaşmasına Yönelik Eylemlerin Turizme Etkilerinin Eskişehir Örneğinde İncelenmesi. İdealkent Dergisi. Sayı 8. Sayfa: 150-169.
- Amen, M. A. (2021). The Assessment of Cities Physical Complexity through Urban Energy Consumption. Civil Engineering and Architecture, 9(7), 2517–2527. <https://doi.org/10.13189/cea.2021.090735>
- Aziz Amen, M. (2022). The effects of buildings' physical characteristics on urban network centrality. Ain Shams Engineering Journal, 13(6), 101765. <https://doi.org/10.1016/j.asej.2022.101765>

- Amen, M. A., Afara, A., & Nia, H. A. (2023). Exploring the Link between Street Layout Centrality and Walkability for Sustainable Tourism in Historical Urban Areas. *Urban Science*, 7(2), 67. <https://doi.org/10.3390/urbansci7020067>
- Amen, M. A., & Nia, H. A. (2020). The Effect of Centrality Values in Urban Gentrification Development: A Case Study of Erbil City. *Civil Engineering and Architecture*, 8(5), 916–928. <https://doi.org/10.13189/cea.2020.080519>
- Aziz Amen, M., & Nia, H. A. (2018). The dichotomy of society and urban space configuration in producing the semiotic structure of the modernism urban fabric. *Semiotica*, 2018(222), 203–223. <https://doi.org/10.1515/sem-2016-0141>
- Amen, M. A., & Kuzovic, D. (2018). The effect of the binary space and social interaction in creating an actual context of understanding the traditional urban space. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 2(2), 71–77. <https://doi.org/10.25034/ijcua.2018.3672>
- Amen, M. A., & Nia, H. A. (2021). The Effect of Cognitive Semiotics on The Interpretation of Urban Space Configuration. <https://doi.org/doi:10.38027/iccaua2021227n9>
- Aziz Amen, M. (2017). The inspiration of Bauhaus principles on the modern housing in Cyprus. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 1(2), 21–32. <https://doi.org/10.25034/ijcua.2017.3645>
- Büyüktaş, Ö. 2022. Türkiye’de Neoliberalizm Etkisiyle Değişen Mahalle: Kamusal Mekânın Değişimi. 2. International Architectural Sciences and Applications Symposium. Sayfa: 276-287.
- DeSena, J. 2009. Gentrification, Segregation, and Negotiation in the City. Sayfa: 9-19. İçinde *The Gentrification and İnequality in Brooklyn: New Kids On The Block*. Lexington Books.
- Eskişehir İstatistikleri. 2020. Alındı: https://www.eskisehir.bel.tr/dosyalar/istatistiklerle_eskisehir/2020.pdf Erişim Tarihi: 20.05.2023.
- Erşan, R. R. ve Demirarslan, D. 2020. Tarihi Yapılarda Sürdürülebilirlik İlkesi Bağlamında Eskişehir Odunpazarı Evleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (1), Sayfa: 187-213. DOI: 10.17494/ogusbd.763605
- Gant, A. C. 2015. Tourism and commercial gentrification. In *Proceedings of the RC21 International Conference on “The Ideal City: Between Myth and Reality, Representations, Policies, Contradictions and Challenges for Tomorrow’s Urban Life”*, Urbino, Italy. Sayfa: 27-29.
- Genç, A., E. 2021. Neoliberalizm ve Şehirlerin Yeni Kültürel Koşulları. *Beykoz Akademi Dergisi*, Sayı: 9(1), Sayfa: 89-97. DOI: 10.14514/BYK.m.26515393.2021.9/1.89-97.
- Gotham, K. F. 2005. Tourism gentrification: The Case of w Orleans' Vieux Carre (French Quarter). *Urban Studies*, 42(7), 1099-1121.
- Harvey, D. 2005. Neoliberalizmin Kısa Tarihi. Çev., Aylin Onacak. Sel Yayıncılık.
- İstatistiklerle Eskişehir, 2009, Alındı: https://www.eskisehir.bel.tr/dosyalar/istatistiklerle_eskisehir/2009.pdf Erişim Tarihi: 20.05.2023.
- Jencks, C. 2012. *The Story of Post-modernism: Five Decades of The Ironic, Iconic and Critical in Architecture*. A John Wiley & Sons LTD.
- Kayasü, S. ve Yetişkul, E. 2014. Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma 2.0. *Planlama Dergisi*. Sayı:23(3). Sayfa:147-152. doi: 10.5505/planlama.2013.43531
- Kaypak, Ş. 2013. Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Markalaşması ve “Marka Kentler”. *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, Sayfa: 335-356.
- Karadağ, A., ve Durukan, Z., 2022. Neoliberal Kentleşmenin Mekânsal Yansıması Olarak Güvenlikli Siteler ve Türkiye. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31(1), 2022, s. 207-220, DOI: 10.51800/ecd.1093417.
- Kızılkın, G. ve Yeşildal, Ö. 2021. Tarihi Dokuda Çağdaş Kültür Yapısının Görsel Etki Değerlendirmesi: Odunpazarı Modern Müze Örneklem Alanı. *İdealkent Dergisi*. Sayı: 32, Cilt: 12, Yıl:2021-1, 471-491, DOI:10.31198/idealkent.691338
- Kohler, B.ve Wissen, M. 2003. Glocalizing protest: Urban conflicts and the global social movements. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 942–951.
- Lefebvre, H. 2014. *Mekânın Üretimi*. Çev. Işık Ergüden. Sel Yayıncılık.

- Merdim, E. 2019. Kengo Kuma and Associates Tasarımı Odunpazarı Modern Müze Açıldı. <https://www.arkitera.com/haber/kengo-kuma-and-associates-odunpazari-modern-muze-acildi/> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- Özkut, D. 2011. Odunpazarı Kentsel Sit Alanında Konut Dokusu Özelliklerinin Koruma Kararlarının Oluşturulmasına Yönelik Olarak Saptanması. *Tüba-Ked Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (11), 105-135.
- Özsöz, F. M. 2018. Şehir Pazarlamasında Bir Marka Şehir Olarak Eskişehir'in İncelenmesi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 12-34. DOI: 10.46452/baksoder.425595.
- Savaş, A., 2019. OMM: Modern Müze Nedir?. *Mimarlık Dergisi*. Sayı:410. Sayfa: 64-70.
- Şenel Fidangenç, A. N. 2016. Yereli Korumak ve Türkiye'de Kent Müzeleri. *İdealkent Dergisi*, 7(20), 936-965.
- Uçkan, Olcay, B. Y. ve Uçkan, E. 2002. Eskişehir Odunpazarı Evleri, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- URL 1: <https://www.dunya.com/gundem/odunpazari-evleri-turizme-kazandiriliyor-haberi-123094> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- URL 2: <https://www.dunya.com/gundem/odunpazari-evleri-turizme-kazandiriliyor-haberi-123094> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- URL 3: <https://www.haberler.com/yerel/odunpazari-evleri-yasatma-projesi-ne-bir-odul-daha-2256791-haberi/> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- URL 4: <https://odunpazari.bel.tr/projeler/kultur-sanat-ve-turizm-projeleri/dogan-avcioglu-kutuphanesi> Erişim Tarihi: 16.01.2023.
- URL 5: <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/eskisehirde-kralice-elizabethin-balmumu-heykeline-yogun-ilgi-1979151> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- URL 6: <https://www.cnnturk.com/yerel-haberler/eskisehir/balmumu-muzesine-rekor-ziyaretci-981745> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- URL 7: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/eskisehir/gezilecekyer/kursunlu-camii-ve-kulliyesi> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- URL 8: <https://www.eskisehir.net/kursunlu-kulliyesinde-tur-yogunlugu> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- URL 9: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/kursunlu-camii-ve-kulliyesinin-ilgi-cekken-ozellikleri-849562.html> Erişim Tarihi: 15.01.2023.
- URL 10: <https://www.thenationalnews.com/arts-culture/art/odunpazari-modern-museum-inside-turkey-s-newest-major-museum-1.908595> Erişim Tarihi: 16.01.2023.
- URL 11: <https://www.hurriyetdailynews.com/turkish-museum-among-best-museum-buildings-in-last-100-years-171108> Erişim Tarihi: 16.01.2023.
- URL 12: <https://idsb.tmgrup.com.tr/ly/uploads/images/2022/01/28/178226.jpg> Erişim Tarihi: 16.01.2023.
- URL 13: <http://esyenigun.com/odunpazari-na-kamondo-merdivenleri-101944.html> Erişim Tarihi: 20.05.2023.
- Utku, T. ve Uludağ, Z. 2021. Yerel Bağlamsallığın Soylulaştırma Üzerine Etkileri: Turizm Soylulaştırmasında Nevşehir Uçhisar. *İdealkent*, 12(32), 355-384.
- Üstün, B. 2011. "Odunpazarı Evlerinde Konut Bahçe Sokak İlişkisinin Değerlendirilmesi." *Eski Yeni*. Sayı: 25. Eskişehir: Eskişehir Valiliği. 105-109.
- Peck, J. ve Tickell, A. 2002. Neoliberalizing Space, *Antipode Journal*, 380-404.
- Smith, N. 1996. *The New Urban Frontier: Gentrification and The Revanchist City*. London: Routledge.
- Theodore, N., Peck, J., & Brenner, N. 2013. *Neoliberal Urbanism: Cities and The Rule of Markets*. The New Blackwell Companion to The City, 1625.
- Yılmaz, M. E. ve Ulusoy, M. 2017. Odunpazarı Evlerinin Kültürel Miras Açısından Değerlendirilmesi: Şakirler Sokak Örneği. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 96-109.

Yırtıcı, H. 2009. Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.